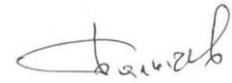

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БАЛИЧЕВ ОЛЕГ ЮРІЙОВИЧ

УДК 343.535

**СПЕЦІАЛЬНІ ВИДИ СПІВУЧАСТІ У ТЕРОРИЗМІ
ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент
АБАКУМОВА Юлія Вікторівна,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя,
директор Інституту права
імені Володимира Сташиса.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ХРЯПІНСЬКИЙ Петро Васильович,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»,
професор кафедри публічного права
Інституту гуманітарних та соціальних наук;

кандидат юридичних наук, доцент
БАГІРОВ Сергій Рамізович,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
доцент кафедри кримінального та кримінального
процесуального права факультету правничих наук.

Захист відбудеться «12» грудня 2019 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.127.07 Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «11» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гороховська

ВСТУП

Актуальність теми. Тероризм завжди був і є однією з найбільших проблем сучасного світу. Це складне й украй небезпечне явище, яке посягає на невизначену кількість охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, цінностей та благ. Вчинення терористичного акту вводить населення в стан паніки й страху, створює відчуття незахищеності. У межах боротьби з тероризмом необхідно якнайбільше приділяти уваги питанням протидії злочинам терористичної спрямованості (ст. 258-1–258-5 КК України), оскільки вони полегшують здійснення терористичної діяльності та наближують її кінцевий результат – вчинення терористичного акту. За своєю юридичною природою злочини, передбачені ст. 258-1–258-5, є особливими видами співучасті в злочині «терористичний акт», виділеними в спеціальні статті Особливої частини КК України.

На сучасному етапі розвитку наша держава є країною з підвищеним рівнем терористичної загрози. Відповідно до даних Генеральної прокуратури України, за останній час суттєво збільшилась кількість вчинюваних терористичних актів у Донецькій області (на 57,3%), що зумовило зростання числа таких злочинів загалом у державі на 22,3%. Збільшився показник щодо фактів створення терористичної групи чи терористичної організації: Харківська область – у 2,7 разу, Запорізька – у 2 рази, Луганська – на 34,3%. Кількість фактів фінансування тероризму зросла в Києві (з 7 до 11, тобто на 57,1%).

Питанням кримінально-правової характеристики тероризму, протидії цьому суспільно небезпечному явищу, кримінальної відповідальності за злочини терористичної спрямованості присвятили свої дослідження такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: А. А. Вознюк, А. І. Долгова, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, В. С. Зеленецький, В. С. Канцір, М. П. Кіреєв, В. В. Крутов, В. А. Ліпкан, В. О. Навроцький, В. П. Тихий, П. Л. Фріс, Г. О. Чорний, О. В. Шамара.

Значний внесок у вивчення окресленої проблеми в аспекті протидії тероризму, злочинам, вчиненим у співучасті, та злочинам проти громадської безпеки зробили Ю. В. Абакумова, П. П. Андрушко, Л. В. Багрій-Шахматов, С. Р. Багіров, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. О. Глушков, В. К. Грищук, Н. О. Гуторова, Т. А. Денисова, С. Ф. Денисов, В. М. Дрьомін, С. О. Єфремов, Г. П. Жаровська, В. П. Журавльов, Н. А. Зелінська, О. О. Кваша, В. В. Коваленко, О. М. Костенко, С. Я. Лихова, М. І. Мельник, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Р. С. Орловський, В. І. Осадчий, М. І. Панов, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк, П. В. Хряпінський та ін.

На дисертаційному рівні за період існування незалежної України цю проблему в різних аспектах досліджували В. Ф. Антипенко («Сучасний тероризм: стан і шляхи його запобігання в Україні», 1999 р.), М. М. Васілін («Кримінальна відповідальність за сприяння вчиненню терористичного акту», 2013 р.), А. О. Данилевський («Кримінальна відповідальність за матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації», 2009 р.), С. О. Допилка («Кримінальна відповідальність за тероризм та піратство на морі», 1993 р.), В. В. Драний («Кримінально-правова характеристика фінансування тероризму», 2013 р.), Ю. А. Іванов («Міжнародно-правове регулювання боротьби з

тероризмом у сучасних умовах», 2000 р.), А. Е. Ізетов («Кримінальна відповідальність за втягнення у вчинення терористичного акту», 2010 р.), В. Н. Кубальський («Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні», 2007 р.), С. М. Мохончук («Кримінальна відповідальність за тероризм», 1999 р.), Л. І. Мошкова («Феномен виникнення та проявів тероризму в сучасних умовах», 2001 р.), Л. В. Новікова («Кримінальна відповідальність за фінансування тероризму», 2006 р.), М. В. Рибачук («Запобігання тероризму органами внутрішніх справ України», 2010 р.), М. В. Семикін («Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації», 2004 р.), І. Р. Сенкевич («Кримінологічні детермінанти та кримінально-правова протидія тероризму», 2015 р.).

Здобутки цих авторів мають важливе теоретичне та практичне значення. Разом з тим певні питання, пов'язані з вивченням терористичних злочинів, залишаються дискусійними. Значну кількість праць підготовлено до прийняття КК 2001 р. Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» було внесено суттєві доповнення до норм КК України, що регулюють відповідальність за терористичні злочини. На сьогодні потребують поглибленого та системного дослідження й уточнення складу злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України. Актуальними є проблеми, пов'язані зі співучастю в злочині, що можна бачити на прикладі співучасті в злочинах терористичної спрямованості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи Класичного приватного університету за темами «Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина» (державний реєстраційний номер 0110U003958) та «Вплив правової інтеграції на кримінально-правову, кримінально-виконавчі системи та запобігання злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U008203), одним з виконавців яких є здобувач.

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 3 від 18.11.2015).

Мета і задачі дослідження. *Метою дослідження* є комплексне кримінально-правове дослідження проблем кваліфікації терористичних злочинів і кримінальної відповідальності за них та розробка пропозицій щодо вдосконалення відповідних кримінально-правових норм, а також практики їх застосування.

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

- з'ясувати стан наукової розробки проблеми щодо визначення тероризму;
- дослідити поняття та ознаки тероризму в доктрині кримінального права;
- визначити сутність та природу тероризму;
- охарактеризувати об'єкт злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України;
- дослідити предмет злочинів, передбачених ст. 258 та 258-5 КК України;
- надати характеристику об'єктивній стороні злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України;
- розкрити суб'єктивні ознаки злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України;

- охарактеризувати проблеми реалізації кримінальної відповідальності за терористичні злочини;
- дослідити підстави та умови звільнення від кримінальної відповідальності за терористичні злочини;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за терористичні злочини.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають у зв'язку з вчиненням терористичних злочинів.

Предмет дослідження – спеціальні види співучасті в тероризмі за кримінальним законодавством України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. *Діалектичний метод* використано в усіх підрозділах дисертації; *історико-правовий* – для дослідження становлення відповідальності за терористичні злочини та наукових поглядів на проблему тероризму (підрозділи 1.1, 1.2); *дедукції й індукції, аналізу та синтезу* – для визначення структурно-логічної схеми дисертації; *системний* – для вивчення терористичних злочинів у безпосередньому зв'язку з іншими інститутами кримінального права (співучасть, кримінальна відповідальність і покарання, звільнення від кримінальної відповідальності та покарання) (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *системно-структурний* – для комплексного дослідження поняття та ознак тероризму, терористичних злочинів, терористичної діяльності, злочинів терористичної спрямованості й злочинів, пов'язаних з тероризмом (підрозділи 1.2, 1.3); *порівняльно-правовий* – для розгляду міжнародного законодавства, що надало змогу внести пропозиції щодо вдосконалення чинного КК України та інших нормативних актів, спрямованих на протидію тероризму (підрозділи 1.1, 1.2); *логіко-граматичний* – для визначення понятійного апарату досліджуваної проблеми (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2); *формально-логічний* – для аналізу положень ст. 258–258-5 КК України з огляду на додержання правил законодавчої техніки та для тлумачення ознак передбачених ними складів злочинів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1); *формально-юридичний* – для аналізу положень вітчизняного та міжнародного законодавства (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); *догматичний* – при аналізі й узагальненні наукових позицій щодо правового регулювання тероризму (підрозділ 1.1); *герменевтичний* – для тлумачення наукових понять теорії кримінального права та положень чинного кримінального законодавства (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали опублікованої судової практики (усього вивчено й проаналізовано 115 судових рішень 2014–2019 рр.) та електронного реєстру судових рішень, статистичні дані Державної судової адміністрації України, Генеральної прокуратури України (2014–2019 рр.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших в Україні комплексних досліджень терористичних злочинів. До основних положень, що мають наукову новизну, належать, зокрема, такі:

вперше:

- здійснено системний аналіз злочинів терористичної спрямованості;
- доведено, що додатковим обов'язковим об'єктом терористичного акту є психічна недоторканність особи (осіб);

– обґрунтовано, що предметом злочину, передбаченого ст. 258-5 КК України «Фінансування тероризму», можуть виступати ліквідні активи;

– запропоновано в диспозиції ст. 258 КК України «Терористичний акт» замість визначення «вчинення вибуху» використовувати більш широке поняття «застосування вибухових речовин або пристроїв»;

– запропоновано доповнити КК України Розділом IX-1 «Терористичні злочини» та нові редакції статей КК України, які передбачають відповідальність за вчинення злочинів терористичної спрямованості;

удосконалено:

– визначення змісту поняття «тероризм» як публічної суспільно небезпечної діяльності (чи сприяння такій діяльності), яка посягає на громадську безпеку або (та) полягає у посяганні на національну безпеку, залякуванні населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення будь-якими способами, передбаченими нормами національного або (та) міжнародного законодавства, і має за мету здійснити вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій міжнародною організацією, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування держави, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів терориста (терористів) або терористичної групи (організації);

– класифікацію терористичних злочинів відповідно до їх розуміння у вузькому, широкому та найширшому значенні: поняття «тероризм» має таке саме смислове навантаження, як поняття «терористичні злочини», виступає як родове і включає в себе всі види терористичної діяльності: терористичний акт, злочини терористичної спрямованості та злочини, пов'язані з тероризмом. Кінцевим результатом («центральною злочиновою дією») терористичної діяльності є терористичний акт. Всі інші види терористичної діяльності, що охоплюються складами злочинів, передбачених ст. 258-1–258-5 КК України та тим чи іншим чином сприяють тероризму, підпадають під поняття «злочини терористичної спрямованості». Інші злочинні діяння, які, відповідно до кримінального законодавства, не визнаються терористичними, але виступають як «супутні» тероризму, охоплюються поняттям «злочини, пов'язані з тероризмом»;

– визначення понять «терористична група» та «терористична організація» (ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»), а саме: терористична група – група з двох і більше осіб, які об'єдналися з метою вчинення терористичного акту (актів) або/та здійснення терористичної діяльності; терористична організація – стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою вчинення терористичних актів або/та здійснення терористичної діяльності, у межах якого розподілено функції та встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів чи здійснення терористичної діяльності;

– класифікацію злочинів терористичної спрямованості в рамках інституту співучасті, відповідно до якої: як підбурювання до вчинення терористичного акту слід розглядати «втягнення у вчинення терористичного акту» та «публічні заклики до вчинення терористичного акту»; як пособництво вчиненню терористичного акту

слід характеризувати злочин «сприяння вчиненню терористичного акту»; як особливий вид пособництва у вчиненні терористичних злочинів необхідно розглядати «створення терористичної групи чи терористичної організації» та «фінансування тероризму»;

– визначення поняття «громадська безпека»: це стан захищеності загальнолюдських цінностей від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечується державою, та наявність у кожного представника суспільства можливості самостійно або за допомогою держави реалізовувати свої гарантовані конституційні, природні та інші права і свободи;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування визначення додатковим факультативним об'єктом злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України: життя, здоров'я, фізичну недоторканість особи, її права, свободи, волю, честь, гідність, власність, внутрішню і зовнішню безпеку суспільства, довкілля, систему державного управління, конституційний устрій України, мир та безпеку людства, нормальну роботу органів правосуддя;

– позиція щодо визначення предметом злочину, передбаченого ст. 258-5 КК України: матеріальних благ, речей матеріального характеру, майнових прав, фінансових активів, зокрема коштів (валютних цінностей), матеріальних активів;

– вирішення проблеми щодо виявлення моменту утворення терористичної організації;

– дослідження проблем визначення понять «виконання», «організація», «підбурювання», «пособництво» та можливість їх використання поряд з поняттями «виконавець», «організатор», «підбурювач», «пособник» як видів співучасників у злочині.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що наведені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – як теоретичне підґрунтя для подальших кримінально-правових досліджень тероризму;

– *правотворчій діяльності* – при подальшому вдосконаленні законодавства України щодо кримінальної відповідальності за терористичні злочини;

– *правозастосовній практиці* – як рекомендації щодо вдосконалення практичної правозастосовної діяльності у частині кримінально-правової кваліфікації терористичних злочинів (довідка про впровадження результатів дослідження в роботу Дніпровського відділу поліції ГУНП в Запорізькій області № 127 від 12.02.2019);

– *навчальній сфері* – при викладанні навчальних дисциплін кримінально-правового спрямування (довідка про впровадження результатів дослідження в навчальний процес Класичного приватного університету № 114 від 11.02.2019).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях, а саме: «Людина і закон: публічно-правовий вимір» (м. Дніпро, 2016 р.); «Наука та вища освіта» (м. Запоріжжя, 2018 р.); «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 2019 р.); «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 10 наукових публікаціях, з яких: 6 – статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 4 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (220 найменувань) і трьох додатків (5 сторінок). Загальний обсяг дисертації – 244 сторінки, з них основний текст – 209 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; окреслено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

Розділ 1 «Поняття, ознаки, сутність та природа тероризму» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Визначення правової категорії “тероризм”: стан наукового дослідження проблеми»* досліджено становлення відповідальності за терористичні злочини в Україні та наукові погляди на проблему тероризму.

Проведено стислий ретроспективний аналіз становлення в Україні кримінального законодавства про відповідальність за терористичні злочини. З'ясовано, що історія становлення та розвитку норм, які передбачають кримінальну відповідальність за тероризм, охопила тривалий проміжок часу. Досліджено поняття «державний тероризм».

Подано розгорнутий аналіз наукових досліджень, присвячених проблемам: кримінальної відповідальності за терористичні злочини, їх кримінально-правовій та кримінологічній характеристиці, протидії тероризму, визначенню тероризму в політології, філософії, психології. Критично оцінено окремі наукові підходи до розуміння змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак терористичних злочинів, підходів до розмежування сприяння вчиненню терористичного акту та співучасті у вчиненні терористичного акту; змісту ст. 258 КК України; визначення «тероризм», «терористична діяльність», «міжнародний тероризм».

У підрозділі 1.2. *«Поняття та ознаки тероризму в доктрині кримінального права»* наголошено на тому, що тероризм є складним та багатогранним за своєю природою поняттям, яке вживають як у широкому, так і у вузькому значенні. У наукових колах стосовно поняття тероризму немає єдності думок, оскільки в цього феномена занадто багато різних причин і проявів. Класифіковано види тероризму залежно від характеру вчинюваних дій та суб'єкта терористичної діяльності на: 1) державний (внутрішньодержавний і транснаціональний або міжнародний) та недержавний – з погляду належності суб'єктів терористичної діяльності до державної влади; 2) етнічний та релігійний – виходячи з ідентичності вказаних суб'єктів; 3) лівий та правий – відповідно до соціально-політичної спрямованості; 4) політичний; демонстративний та інструментальний – за способом вчинення; 5) із застосуванням звичайних засобів ураження (холодна та вогнепальна зброя, вибухові пристрої, військова техніка, як-то літаки, танки, зенітні ракетні установки,

сюди ж можна зарахувати й використання звичайного транспорту, якщо дії терориста спрямовано на ураження за допомогою нього людей) та із застосуванням зброї масового знищення (біологічна, хімічна, ядерна). Досліджено та розмежовано поняття «тероризм», «терористичний акт», «терор», «тероризування». Визначено основні ознаки тероризму: 1) реалізація тероризму загальнонебезпечним способом або сприяння такій реалізації; 2) публічність кінцевого результату тероризму (публічний характер терористичного акту); 3) наявність спеціальної мети тероризму залежно від його виду.

Наведено авторське визначення поняття «тероризм» як публічної суспільно небезпечної діяльності (чи сприяння такій діяльності), яка посягає на громадську безпеку або (та) полягає в посяганні на національну безпеку, залякуванні населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення будь-якими способами, передбаченими нормами національного або (та) міжнародного законодавства, і має за мету здійснити вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій міжнародною організацією, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування держави, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів терориста (терористів) або терористичної групи (організації).

У підрозділі 1.3 «Сутність та правова природа тероризму» визначено, що термін «тероризм» щодо понять «терористична діяльність», «злочини терористичної спрямованості», «злочини, пов'язані з тероризмом» виступає як родовий та охоплює їх. Кінцевим результатом терористичної діяльності є терористичний акт. Усі інші види терористичної діяльності, що належать до складів злочинів, передбачених ст. 258-1–258-5 КК України, та тим чи іншим чином сприяють тероризму, охоплюються поняттям «злочини терористичної спрямованості». Інші злочинні діяння, які, відповідно до кримінального законодавства, не визнаються терористичними, але виступають як «супутні» тероризму (пов'язані з тероризмом) (напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення; незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; захоплення заручників тощо), охоплюються поняттям «злочини, пов'язані з тероризмом». Тероризм необхідно розглядати у вузькому, широкому та найширшому розумінні. Поняття «тероризм» має таке саме смислове навантаження, як поняття «терористичні злочини», яке визначено в Конвенції Ради Європи «Про запобігання тероризму» від 16.05.2005.

На основі аналізу змісту Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 2003 р. запропоновано внести зміни до ст. 1 «Визначення основних термінів» цього нормативного акту, а саме в поняттях «терористична група» та «терористична організація» замінити терміни «терористичний акт» і «терористична діяльність» на словосполучення «...з метою вчинення терористичного акту (актів) або/та здійснення терористичної діяльності...».

Досліджено взаємозв'язок терористичних злочинів, а також деяких інших злочинів проти громадської безпеки та інститут співучасті. Уточнено позицію автора щодо поняття «спеціальні види співучасті», тобто: «пособництво»,

«підбурювання» та «організація» як спосіб дії, яка характеризує об'єктивну сторону злочину, що вчинюється у співучасті, виділено в спеціальній статті Особливої частини КК України.

Поняття «тероризм» розглянуто в найширшому його розумінні – як родове, яке охоплює тероризм у широкому та вузькому значенні, тобто сукупність категорій: терористична діяльність; терористичний акт; злочини терористичної спрямованості; злочини, пов'язані з тероризмом. Спеціальна співучасть у злочині може бути як щодо терористичного акту, так і щодо інших видів терористичної діяльності.

Розділ 2 «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки терористичних злочинів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єкт та предмет терористичних злочинів» наголошено на тому, що терористичні злочини є багатооб'єктними. Наведено додаткові аргументи на користь того, що родовим об'єктом, а також основним безпосереднім об'єктом терористичних злочинів є громадська безпека. Надано авторське визначення поняттю «громадська безпека»: це стан захищеності загальнолюдських цінностей від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечується державою, та наявність у кожного представника суспільства можливості самостійно або за допомогою держави реалізовувати свої гарантовані конституційні, природні та інші права і свободи.

Визначено додатковий обов'язковий об'єкт терористичного акту – психічна недоторканність особи (осіб), під якою розуміється примусовий нефізичний вплив на волю і свідомість людини шляхом погрози. Такі охоронювані законом про кримінальну відповідальність блага, як: життя, здоров'я, фізична недоторканність особи, її права, свободи, воля, честь, гідність та власність, а також внутрішня й зовнішня безпека суспільства, довкілля, система державного управління, конституційний устрій України, мир та безпека людства, нормальна робота органів правосуддя, – виступають як додаткові факультативні об'єкти злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України.

Досліджено проблеми тлумачення предмета фінансування тероризму. Визначено поняття «активи», «нематеріальні активи», «ліквідні активи», «валютні цінності», «кошти», «фінансові активи», «матеріальні активи» відповідно до чинного законодавства України. На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що предметом цього злочину можуть бути: майно, рухоме або нерухоме, фінансові активи, у тому числі кошти (валютні цінності), матеріальні та ліквідні активи, а також право на майно. Нематеріальні активи не можуть визнаватися предметом фінансування тероризму. Надання таких нематеріальних активів слід вважати сприянням тероризму (ст. 258-4 КК «Сприяння вчиненню терористичного акту»).

У підрозділі 2.2 «Об'єктивна сторона терористичних злочинів» досліджено проблеми визначення поняття «зброя» та уточнено її ознаки. Досліджено такі способи вчинення терористичного акту, як: застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини. Визначено, що під застосуванням зброї необхідно розуміти використання її

вражаючих властивостей проти людини (її життя чи здоров'я), майна, довкілля з метою досягнення злочинних (терористичних) цілей. Запропоновано в диспозиції ст. 258 КК України «Терористичний акт» замість поняття «вчинення вибуху» використовувати поняття «застосування вибухових речовин або пристроїв», оскільки вчинення зазначених дій становить небезпеку для людей, їх майна, навколишнього середовища, але таке застосування може не призвести до вибуху.

Підтримано позицію, що, активні дії при вчиненні злочину, передбаченого ст. 258-1 КК України, полягають у спонуканні особи до участі в терористичному акті шляхом умовляння, поради, прохання, упрощування, підкупу, наказу, доручення, заклику, погрози, застосовування фізичного насильства. Встановлено, що публічність заклику для злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України, полягає в хоча б одному відкритому зверненні до невизначеного, значного кола осіб (або певної групи чи категорії осіб), в якому висловлюються ідеї, погляди, вимоги щодо вчинення терористичного акту.

Запропоновано визначення понять «терористичної групи» та «терористичної організації». Детально проаналізовано способи вчинення злочину, передбаченого ст. 258-5 КК. Під фінансовим або матеріальним забезпеченням в аспекті фінансування тероризму потрібно розуміти надання або збір коштів (валюти, як національної, так і іноземної, цінних паперів, депозитів), майно, право власності та право користування майном з метою їх передачі в подальшому для покриття витрат на здійснення терористичної діяльності.

У підрозділі 2.3 «Суб'єктивні ознаки терористичних злочинів» детально розглянуто загальні положення щодо суб'єктивної сторони таких злочинів та суб'єкта їх вчинення. Аналіз змісту ст. 258–258-5 КК України дає підстави стверджувати, що суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ними, характеризується виною виключно у формі прямого умислу. При вчиненні терористичного акту винна особа має усвідомлювати, що завдяки її діям (застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій) створюється загроза для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків (або може створюватись, у разі вчинення терористичного акту в майбутньому, якщо злочин вчинюється у формі погрози вчинення зазначених дій), та бажає діяти саме таким чином. У випадку вчинення іншого злочину терористичної спрямованості винний має розуміти, що він своїми діями сприяє вчиненню терористичного акту (чи іншого терористичного злочину), усвідомлювати, що кінцевим результатом таких дій стане вчинення терористичного акту, та бажати настання такого наслідку або ж байдуже ставитися до цього.

Розглянуто проблеми визначення суб'єкта злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України. Запропоновано встановити вік кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 258-3 КК, із чотирнадцяти років.

Встановлено, що сприяння вчиненню терористичного акту не тільки службовою особою, поєднане з використанням влади або службового становища, але й військовослужбовцем, значно підвищує суспільну небезпечність цього злочину.

Розділ 3 «Кримінальна відповідальність за терористичні злочини та проблеми їх кваліфікації» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Відмежування терористичних злочинів від суміжних складів злочинів»* проаналізовано склади злочинів, передбачених: ст. 255 (створення злочинної організації); ст. 256 (сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності); ст. 257 (бандитизм); ч. 1 та ч. 2 ст. 260 (створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань); ч. 2 ст. 109 (дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади); ч. 1 ст. 110 (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України); ч. 1 та ч. 2 ст. 110-2 (фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України); ч. 1 ст. 295 (заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку); ч. 1 ст. 436 (пропаганда війни). Проведено відмежування зазначених складів злочинів від відповідних злочинів терористичної спрямованості.

Доведено, що до кримінальної відповідальності за ст. 258-3 КК України за участь у терористичній групі чи терористичній організації можна притягувати тільки тих осіб, які усвідомлювали факт своєї участі саме в зазначених терористичних угрупованнях. Тобто це: особа, яка вступила до терористичної групи чи терористичної організації й чітко усвідомлює наміри цього злочинного угруповання та цілі його формування; особа, яка не є членом терористичної групи чи терористичної організації, але усвідомлює свою участь у вчинюваному злочині, також розуміючи все вказане вище.

У підрозділі 3.2 *«Підстави, передумови та умови звільнення від кримінальної відповідальності за терористичні злочини»* визначено загальні принципи, сутність та види звільнення від кримінальної відповідальності, передбачені ч. 6 ст. 258, ч. 2 ст. 258-3, ч. 4 ст. 258-5 КК України.

Встановлено, що передумовами звільнення від кримінальної відповідальності за ці злочини є такі: 1) здійснення терористом дій, які полягають у погрозі застосування зброї або вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків з терористичними цілями (ст. 258 КК); 2) створення терористичної групи чи терористичної організації; керівництво такою групою чи організацією; участь у терористичній групі чи терористичній організації; організаційне сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації; інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3 КК); 3) вчинені дій з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації), що є передумовою звільнення від кримінальної відповідальності (258-5 КК).

Проаналізовано умови звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення терористичних злочинів, зокрема, такі: 1) здійснення дій добровільно; 2) здійснення

таких дій до повідомлення про підозру у вчиненні злочину; 3) здійснення таких дій до притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 4 ст. 258-5); 4) сприяння припиненню або 5) сприяння розкриттю злочину (ч. 6 ст. 258 КК); 6) сприяння іншим чином запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла; 7) відсутність у діях винної особи складу іншого злочину.

У підрозділі 3.3 «Шляхи вдосконалення закону про кримінальну відповідальність за терористичні злочини» запропоновано теоретичне вирішення питання в теорії кримінального права та правозастосовній практиці щодо кримінально-правової характеристики й проблем кваліфікації терористичних злочинів, які є дискусійними в юридичній науці та не розв'язаними на законодавчому рівні.

Досліджено проблеми кримінальної відповідальності за вчинення терористичних злочинів у співучасті. Доведено наявність конкуренції норм Загальної та Особливої частин закону про кримінальну відповідальність.

Окреслено проблеми визначення мети тероризму. Наголошено, що кінцева мета тероризму як соціально-політичного та кримінально-правового явища має співвідноситись з кінцевою метою вчинення терористичного акту, що потребує узгодження норм КК України та Закону України «Про боротьбу з тероризмом». Досліджено проблему криміналізації такого діяння, як пропаганда ідеології тероризму, що є різновидом публічного підбурювання до вчинення терористичних злочинів.

Доведено доцільність криміналізації, зокрема, таких суспільно небезпечних дій, як: фінансування терористичних злочинів; втягнення особи у вчинення терористичного акту або здійснення терористичної діяльності; публічні заклики до вчинення терористичного акту або здійснення терористичної діяльності; навчання особи з метою вчинення терористичного акту або здійснення терористичної діяльності.

Запропоновано включити до Особливої частини КК України Розділ IX-1 «Терористичні злочини». Наголошено на необхідності визначення загальних понять щодо тероризму на законодавчому рівні та доцільності передбачення відповідної норми в законі про кримінальну відповідальність України. Під загальними поняттями розуміються такі: тероризм; терористичні злочини; терористична діяльність; злочини терористичної спрямованості; злочини, пов'язані з тероризмом. Також на законодавчому рівні мають визначатись поняття «інші тяжкі наслідки» (ч. 1 ст. 258 КК) та «озброєння» (ч. 1 ст. 258-4 КК). Запропоновано авторську редакцію зазначеного розділу.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає в розв'язанні проблемних питань щодо кримінально-правової характеристики та проблем кваліфікації терористичних злочинів як спеціальних видів співучасті у вчиненні терористичного акту або інших видів терористичної діяльності.

1. Аналіз становлення відповідальності за терористичні злочини в Україні, наукових поглядів на проблему тероризму та міжнародних нормативних актів щодо протидії тероризму надав змогу дійти таких висновків.

У радянський період тероризм розглядали як прояви злочинних актів з боку екстремістсько налаштованих елементів і груп, діяльність яких спрямована проти політики СРСР. Із сучасного погляду дії керівництва держави в той історичний період часу можна охарактеризувати як прояви державного терору.

Тероризм – це не тільки кримінально-правова категорія, але й суспільно небезпечне явище, досліджуване в межах політології, соціології, конфліктології, історії, філософії, психології, геополітики, кримінології, криміналістики, кримінального процесу, теорії держави і права, а також міжнародного, конституційного, адміністративного та інших галузей права, яке розцінюється як загроза світового масштабу.

Незважаючи на зазначене, у міжнародному законодавстві не вироблено єдиного розуміння поняття «тероризм». У вітчизняній доктрині кримінального права також немає єдності думок щодо визначення цього поняття, його ознак, сутності, кримінально-правової характеристики терористичних злочинів та відповідальності за їх вчинення.

2. Надано авторське визначення поняття «тероризм»: це публічна суспільно небезпечна діяльність (чи сприяння такій діяльності), яка посягає на громадську безпеку або (та) полягає в посяганні на національну безпеку, залякуванні населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення будь-якими способами, передбаченими нормами національного або (та) міжнародного законодавства, і має за мету здійснити вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій міжнародною організацією, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування держави, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів терориста (терористів) або терористичної групи (організації).

3. Встановлено, що до основних ознак тероризму доцільно відносити такі: 1) реалізація тероризму загальнонебезпечним способом або сприяння такій реалізації; 2) публічність кінцевого результату тероризму (публічний характер терористичного акту); 3) наявність спеціальної мети тероризму залежно від його виду.

4. Виявлено, що термін «тероризм» має таке саме смислове навантаження, як термін «терористичні злочини», та щодо понять «терористична діяльність», «злочини терористичної спрямованості», «злочини, пов'язані з тероризмом» виступає як родове. Кінцевим результатом терористичної діяльності є терористичний акт. Усі інші види терористичної діяльності, що охоплюються складами злочинів, передбачених ст. 258-1–258-5 КК України та тим чи іншим чином сприяють тероризму, підпадають під поняття «злочини терористичної спрямованості». Інші злочинні діяння, які, відповідно до кримінального законодавства, не визнаються терористичними, але виступають як «супутні» тероризму (пов'язані з тероризмом), охоплюються поняттям «злочини, пов'язані з тероризмом». Враховуючи зміст ч. 1 ст. 258 КК України, до злочинів, пов'язаних з тероризмом, необхідно відносити передбачені ст. 109, 110, 110-2, 113, 114-1, 115, 121, 126, 127, 129, 147, 260, 261, 262, 263, 447 КК України.

5. За результатами дослідження об'єктивних ознак терористичних злочинів удосконалено визначення поняття «громадська безпека»: це стан захищеності загальнолюдських цінностей від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечується державою, і наявність у кожного представника суспільства можливості самостійно або за допомогою держави реалізовувати свої гарантовані конституційні, природні та інші права і свободи.

6. На основі дослідження сутності та правової природи тероризму злочинні діяння, передбачені ст. 258-1–258-5 КК України, визначено як спеціальні види співучасті у вчиненні терористичного акту, а діяння, передбачене ст. 258-5 КК, – як спеціальний вид співучасті в здійсненні терористичної діяльності (вчиненні інших злочинів терористичної спрямованості та злочинів, пов'язаних з тероризмом).

7. Обґрунтовано, що родовим і безпосереднім об'єктом злочинів терористичної спрямованості є громадська безпека. Додатковим обов'язковим об'єктом терористичного акту є психічна недоторканність особи (осіб). Як додатковий факультативний об'єкт злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України, необхідно визнавати: життя, здоров'я, фізичну недоторканість особи, її права та свободи, волю, честь та гідність, власність, внутрішню і зовнішню безпеку суспільства, довкілля, систему державного управління, нормальну роботу органів правосуддя, конституційний устрій України, мир та безпеку людства.

8. Доведено, що предметом злочину, передбаченого ст. 258-5 КК України, є: матеріальні блага, речі матеріального характеру, майнові права, фінансові активи, зокрема кошти (валютні цінності), матеріальні активи, а також ліквідні активи. Нематеріальні активи не можна визнавати предметом фінансування тероризму. Їх надання терористу (терористам) необхідно розцінювати як сприяння тероризму.

9. Класифіковано злочини терористичної спрямованості в межах інституту співучасті. Відповідно до такої класифікації, як спеціальний вид підбурювання до вчинення терористичного акту слід розглядати «втягнення у вчинення терористичного акту» та «публічні заклики до вчинення терористичного акту»; як спеціальний вид пособництва вчиненню терористичного акту – «сприяння вчиненню терористичного акту»; як особливий вид пособництва у вчиненні терористичних злочинів – «створення терористичної групи чи терористичної організації» та «фінансування тероризму».

10. Запропоновано в диспозиції ст. 258 КК України «Терористичний акт» замість визначення «вчинення вибуху» використовувати поняття «застосування вибухових речовин або пристроїв», що розширить коло засобів і знарядь вчинення цього злочину.

11. Надано пропозиції щодо уточнення понять «терористична група» та «терористична організація», які визначено в ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», а саме: терористична група – група з двох і більше осіб, які об'єдналися з метою вчинення терористичного акту (актів) або/та здійснення терористичної діяльності; терористична організація – стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою вчинення терористичних актів або/та здійснення терористичної діяльності, у межах якого розподілено функції та встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів чи здійснення терористичної діяльності.

12.3 метою покращення якості чинного кримінального законодавства запропоновано доповнити Особливу частину КК України розділом, який би передбачав відповідальність саме за вчинення терористичних злочинів, передбачивши в ньому, зокрема, норму, що визначає основні поняття:

Розділ IX-1

ТЕРОРИСТИЧНІ ЗЛОЧИНИ

Стаття. 270-2 Визначення понять

1. Терористичні злочини (тероризм) – публічна суспільно небезпечна діяльність (чи сприяння такій діяльності), яка посягає на громадську безпеку або (та) полягає у посяганні на національну безпеку, залякуванні населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення будь-якими способами, передбаченими нормами національного або (та) міжнародного законодавства, і має за мету здійснити вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій міжнародною організацією, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування держави, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів терориста (терористів) або терористичної групи (організації).

2. Терористична діяльність – діяльність, яка охоплює: планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів (акту); підбурювання до вчинення терористичних актів (акту), насильства над фізичними особами, вчинення нападів на підприємства, установи, організації, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; втягнення особи у вчинення терористичних актів (акту) або примушування до їх вчинення будь-яким способом; створення незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп, для вчинення терористичних актів (акту) або інших терористичних злочинів, чи керівництво такими угрупованнями, а так само участь у таких актах; вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; пропаганду і поширення ідеології тероризму; фінансування терористичних злочинів та інше сприяння тероризму.

3. Злочини терористичної спрямованості – злочини, які сприяють вчиненню терористичного акту або здійсненню інших видів терористичної діяльності, передбачені статтями 270-4–270-8 цього Кодексу.

4. Злочини, пов'язані з тероризмом, – злочини, які сприяють вчиненню терористичного акту або здійсненню інших видів терористичної діяльності, передбачені іншими статтями Особливої частини цього Кодексу.

Стаття. 270-3 Терористичний акт

1. Терористичний акт, тобто застосування зброї, вибухових речовин або пристроїв, вчинення підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або (та) з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими

особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста) чи терористичної групи (організації), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків, –

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що призвели до загибелі людини, –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна або без такої.

6. Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті в частині погрози вчинення терористичного акту, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про цей злочин, сприяла його припиненню або розкриттю, у разі якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

Примітка. 1. Під настанням інших тяжких наслідків у частині першій цієї статті необхідно розуміти спричинення внаслідок вчинення терористичного акту, екологічної катастрофи, екологічного забруднення значних територій, масового захворювання, масової загибелі об'єктів тваринного чи рослинного світу.

Стаття. 270-4 Втягнення у вчинення терористичного злочину

1. Втягнення особи у вчинення терористичного акту чи інших (іншого) терористичних злочинів або примушування до вчинення терористичного акту чи інших терористичних злочинів з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи, застосуванням чи погрозою застосування насильства або будь-яким іншим способом –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, –

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Стаття. 270-5 Публічні заклики до вчинення терористичного злочину або публічне виправдання тероризму

1. Публічні заклики до вчинення терористичного акту чи інших (іншого) терористичних злочинів, або публічне виправдання тероризму, а також

розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами чи виправданням –

караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі дії, вчинені з використанням засобів масової інформації, –

караються обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна або без такої.

Стаття. 270-6 Створення терористичної групи чи терористичної організації

1. Створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації –

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

2. Звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, особа, крім організатора і керівника терористичної групи чи терористичної організації, яка добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

Примітка. 1. Терористична група – група з двох і більше осіб, які об'єдналися з метою вчинення терористичного акту (актів) або/та здійснення терористичної діяльності.

2. Терористична організація – стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою вчинення терористичних актів або/та здійснення терористичної діяльності, у межах якого розподілено функції та встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів чи здійснення терористичної діяльності.

Стаття. 270-7 Сприяння вчиненню терористичного злочину

1. Вербування, навчання, озброєння особи або надання їй військового спорядження чи інших спеціальних засобів з метою вчинення терористичного акту чи інших (іншого) терористичних злочинів, а так само використання особи з метою вчинення терористичного акту –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища або військовослужбовцем, –

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Стаття. 270-8 Фінансування терористичного злочину

1. Фінансування терористичного злочину (злочинів), тобто дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення

терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації), –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або з корисливих мотивів, або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди, –

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, або якщо вони призвели до інших тяжких наслідків, –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

4. Особа, крім організатора або керівника терористичної групи (організації), звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно, до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину, повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину.

Примітка. 1. Фінансування тероризму визнається вчиненим у великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Фінансування тероризму визнається вчиненим в особливо великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує вісімнадцять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті в наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних баз*

1. Баличев О. Ю. Проблеми кваліфікації та визначення понятійного апарату злочинів, передбачених статтями 258-4 та 258-5 КК України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 88–92.

2. Баличев О. Ю. Злочини, передбачені статтями 258-4 та 258-5 КК України, як спеціальний вид співучасті у тероризмі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. № 40. Т. 3. С. 134–138.

3. Баличев О. Ю. До проблеми кваліфікації злочину створення терористичної групи чи терористичної організації. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 1 (63). С. 110–115.

4. Баличев О. Ю. До проблеми кваліфікації злочину публічні заклики до вчинення терористичного акту. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 2 (64). С. 79–84.

5. Баличев О. Ю. До проблеми визначення сутності тероризму. *Право та державне управління*. 2019. № 3 (36). Т. 1. С. 5–11.

6. Баличев О. Ю. До проблеми кваліфікації злочинів терористичної спрямованості. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 2. С. 128–132.

Матеріали науково-практичних конференцій

7. Баличев О. Ю. Тероризм: проблеми понятійного апарату в кримінальному законодавстві України. *Людина і закон: публічно-правовий вимір: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7–8 жовтня 2016 р.)* / Громадська організація «Правовий світ». Дніпро, 2016. С. 74–76.

8. Баличев О. Ю. До проблеми визначення мети тероризму. *Наука та вища освіта: тези доповідей XXVII Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених. (Запоріжжя : КПУ) Запоріжжя, 2018. С. 223–224.*

9. Баличев О. Ю. Злочин, передбачений ст. 258-2 КК України: кримінально-правова характеристика. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 січня 2019, Львів) / Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив»*. Львів, 2019. С. 30–33.

10. Баличев О. Ю. До проблеми визначення поняття та ознак тероризму. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 березня 2018 р.) / Запорізька міська громадська організація «Істина»*. Запоріжжя, 2018. С. 91–93.

АНОТАЦІЯ

Баличев О. Ю. Спеціальні види співучасті у тероризмі за кримінальним законодавством України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2019.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню терористичних злочинів в рамках інституту співучасті. Досліджено стан наукової розробленості проблеми щодо визначення тероризму як правової категорії, а також його поняття й ознаки в доктрині кримінального права. Надано авторське визначення поняттю «тероризм» та визначено його основні ознаки. Класифіковано поняття: «тероризм», «терористичні злочини», «терористична діяльність», «злочини терористичної спрямованості», «злочини, пов'язані з тероризмом». Обґрунтовано необхідність внесення змін до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо визначення понять «терористична група» та «терористична організація».

Визначено об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів, передбачених ст. 258–258-5 КК України. Дано авторське визначення поняттю «громадська безпека». Визначено предмет фінансування тероризму. Зроблено висновок, що злочини, передбачені ст. 258-1–258-5 КК України, сприяють вчиненню терористичного акту й за своєю юридичною природою є спеціальними видами співучасті, які законодавець виділив як окремі норми у зв'язку з їх підвищеною суспільною небезпекою. Окреслено проблеми реалізації кримінальної

відповідальності за терористичні злочини. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за терористичні злочини.

Ключові слова: тероризм, терористичні злочини, терористична діяльність, терористичний акт, злочини терористичної спрямованості, злочини, пов'язані з тероризмом, співучасть, підбурювання, пособництво, організація.

АННОТАЦІЯ

Баличев О. Ю. Специальные виды соучастия в терроризме по уголовному законодательству Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Классический приватный университет, Запорожье, 2019.

Диссертация посвящена комплексному исследованию террористических преступлений в рамках института соучастия. В процессе работы исследовано состояние научной разработанности проблемы по определению терроризма как правовой категории, а также его понятие и признаки в доктрине уголовного права. Дано авторское определение понятию «терроризм». Определены основные признаки этого общественно опасного явления: реализация терроризма общеопасным способом или содействие такой реализации; публичность конечного результата терроризма (публичный характер террористического акта); наличие специальной цели терроризма в зависимости от его вида. Установлено, что между терминами «терроризм» и «террористические преступления» можно поставить знак равенства. «Терроризм» является родовым понятием, которым охватываются все виды террористической деятельности. Под террористической деятельностью следует понимать террористический акт, преступления террористической направленности и преступления, связанные с терроризмом в их совокупности. Обоснована необходимость внесения изменений в ст. 1 Закона Украины «О борьбе с терроризмом» касательно определения понятий «террористическая группа» и «террористическая организация».

Определены объективные и субъективные признаки преступлений, предусмотренных ст. 258–258-5 УК Украины. Дано авторское определение понятию «общественная безопасность». Установлен предмет финансирования терроризма. Обосновано, что преступления, предусмотренные ст. 258-1–258-5 УК Украины, способствуют совершению террористического акта и по своей юридической природе являются специальными видами соучастия, которые законодатель выделил как отдельные нормы в связи с их повышенной общественной опасностью. Доказано, что террористические преступления могут быть совершены только с прямым умыслом, а некоторые из них характеризуются наличием специальной цели совершения. Охарактеризован специальный субъект совершения квалифицированных составов преступлений, предусмотренных ст. 258–258-5.

Выявлены проблемы реализации уголовной ответственности за террористические преступления. Исследованы проблемы, связанные с предпосылками, основаниями и условиями освобождения от уголовной

ответственности за совершение террористических преступлений. Разработаны предложения по совершенствованию отечественного законодательства об уголовной ответственности за террористические преступления.

Ключевые слова: терроризм, террористические преступления, террористическая деятельность, террористический акт, преступления террористической направленности, преступления, связанные с терроризмом, соучастие, подстрекательство, пособничество, организация.

SUMMARY

Balichev O. Yu. Special types of complicity in terrorism under the criminal legislation of Ukraine. – On the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate of Law Degree in Specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; criminal law. – Classic Private University, Zaporozhye, 2019.

The dissertation is devoted to the complex investigation of terrorist crimes within the framework of complicity institute. In the course of the work, the state of scientific elaboration of the problem of defining terrorism as a legal category, as well as its concepts and features in the doctrine of criminal law, were investigated. The author defines the term «terrorism» and defines its main features. The terms «terrorism», «terrorist crimes», «terrorist activity», «terrorist offenses», «terrorist crimes» are classified. The necessity to make changes to Art. 1 of the Law of Ukraine «On Combating Terrorism» on the definition of the terms «terrorist group» and «terrorist organization».

Objective and subjective signs of the crimes provided for in Articles 258–258-5 of the Criminal Code of Ukraine are identified. The author defines the concept of public safety. The subject of terrorist financing has been identified. It is concluded that the crimes provided for in Articles 258-1–258-5 of the Criminal Code of Ukraine contribute to the commission of a terrorist act and, by their legal nature, are special types of complicity, which the legislator singled out as separate rules in connection with their increased social danger. The problems of realization of criminal responsibility for terrorist crimes are outlined. Proposals have been made to improve domestic legislation on criminal liability for terrorist offenses.

Key words: terrorism, terrorist crimes, terrorist activity, terrorist act, terrorist crimes, crimes related to terrorism, complicity, incitement, aiding, organization.

БАЛИЧЕВ ОЛЕГ ЮРІЙОВИЧ

**СПЕЦІАЛЬНІ ВИДИ СПІВУЧАСТІ У ТЕРОРИЗМІ
ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Підписано до друку 04.11.2019

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк різнографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 150 пр. Зам. № 48-19.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008